

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ
ОРГАНІЗАЦІЇ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Харків, 4 грудня 2015 р.

Харків 2015

УДК 343.285
ББК 67.9(4УКР)61
Т 33

Оргкомітет конференції

Голова – ректор Харківського національного університету внутрішніх справ Сокурено Валерій Васильович.

Заступник голови – проректор Харківського національного університету внутрішніх справ Голово Олександр Миколайович.

Секретар – професор кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Бондаренко Олексій Олексійович.

Члени оргкомітету:

- начальник факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Музичук Олександр Миколайович;

- начальник кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Степанюк Руслан Леонтійович;

- начальник кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Юхно Олександр Олександрович;

- начальник відділу зв'язків з громадськістю Щербакова Ірина Василівна;

- начальник відділу організації наукової роботи Мірошніченко Оксана Станіславівна;

- начальник інформаційно-технічного відділу Полховський Олександр Миколайович;

- начальник відділу організації служби Тарасенко Віталій Миколайович;

- начальник відділу матеріального забезпечення Копаниця Олексій Вікторович;

- директор загальної бібліотеки Процких Тамара Олексіївна.

Теоретичні аспекти організації досудового розслідування :
Т 33 матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
м. Харків, 4 грудня 2015 р. – Харків : ХНУВС, 2015. – 508 с.

*Друкується за рішенням оргкомітету відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 30.11.2015 № 117.*

Матеріали викладено в авторській редакції.

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015

УДК 343.13 (477)

Сокуренко Валерій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,

ректор Харківського національного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному процесі України має досить прогресивний характер. На сьогодні законодавство удосконалюється не лише з точки зору юридичної техніки, але й з позиції гуманізму, захисту особи та охорони її прав, свобод і законних інтересів.

Суттєвим кроком стало прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Його положення по-різному сприймаються вченими, юристами і практиками, але діалектика життя зобов'язує постійного удосконалення будь-якої сфери діяльності, зокрема, й кримінальної процесуальної. На сьогодні окремі проблемні аспекти залишаються невирішеними, що вимагає свого переосмислення, напрацювання відповідних рекомендацій і пропозицій з метою подальшого вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування. У зв'язку з вказанням, у присутніх та тих науковців, хто надіслав нам свої тези, сьогодні є нагода висловити та обговорити власні наукові позиції щодо застосування чинного КПК України, визначити наявні проблеми та запропонувати практичні шляхи їх вирішення.

У своєму виступі я хотів би звернути увагу науковців і практиків на ряд проблем та запросити до участі у їх обговоренні.

1. Актуальним є введення в дію положень КПК України щодо Державного бюро розслідувань, які регламентують діяльність вказаного органу досудового розслідування. (12 листопада 2015 року після другого повторного читання законопроект «Про Державне бюро розслідувань» від 2 листопада 2015 року було прийнято і направлено на підпис Президенту). Правова ідеологія нового відомства полягає в тому, що воно буде виявляти, розслідувати та припиняти

злочини, пов'язані з діяльністю правоохоронних органів, судів та службових осіб, які займають особливо відповідальне становище в країні.

Крім цього, слід зазначити, що з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року ідея державного бюро розслідувань була дещо потіснена, але не замінена. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Водночас, на сьогодні ще не повністю сформована система органів досудового розслідування, передбачена статтею 216 КПК України, не здійснено відповідних кадрових призначень, що є проблемою з огляду на початок її роботи та функціонування. У зв'язку з вказаним, необхідно прискорити повноцінне запровадження діяльності Державного бюро розслідувань та детективів Національного антикорупційного бюро України.

2. Протягом тривалого часу найбільш проблемним питанням кримінального судочинства України залишається приведення чинного законодавства у відповідність до міжнародно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини, у тому числі запровадження ювенальної юстиції в Україні. Слід відмітити, що у багатьох країнах світу, а саме США, Великобританії, Бельгії, Франції, Німеччині, кримінальне судочинство щодо неповнолітніх здійснюється спеціалізованими судами. З огляду на це створення відповідних ювенальних судів в Україні – необхідний і важливий крок на шляху забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей. Спеціалізація судів, як показує практика, сприяє покращенню якості розгляду справ щодо неповнолітніх осіб. Враховуючи нижчий рівень емоційної, розумової та інтелектуальної зрілості дітей відносно дорослих, роль такого суду у прийнятті зважених рішень важко переоцінити.

3. Необхідно терміново прийняти закон про кримінальні проступки, оскільки у КПК України є окрема глава 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків», але реалізація відповідних положень на рівні закону про кримінальну відповідальність не передбачена. Актуа-

льність цього підтверджується ще й тим, що на практиці в Єдиний реєстр досудових розслідувань вноситься інформація, яка не завжди містить ознаки складу злочину. У результаті навантаження на одного слідчого набагато зросло.

4. Серед учених і практичних працівників все більше й більше висловлюється наукова позиція про необхідність вдосконалення чинного КПК України в частині розширення процесуальних повноважень слідчого, які суттєво обмежено. Вбачається, що було б доцільним надати право слідчому самостійно приймати рішення щодо обрання таких видів запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука. Також слідчому бажано надати повноваження приймати рішення про закриття кримінального провадження за реабілітуючими підставами у випадках повідомлення особі про підозру. Крім того, у невідкладних випадках, коли звернення до суду може призвести до знищення доказів та негативно вплинути на подальший хід досудового розслідування, доцільно слідчому надати право самостійно здійснювати тимчасовий доступ до речей та документів.

5. Потребує удосконалення практика застосування запобіжних заходів. Навіть не зважаючи на те, що міжнародна спільнота постійно наголошує на необхідності застосування альтернативних тримання під вартою заходів, практика його застосування свідчить про збереження традиційного «репресивного» ухилу при їх обранні. Як свідчить статистичні дані, на території України у 2013 році запобіжні заходи було всього обрано до 22 976 осіб, з яких тримання під вартою застосовано до 67,8 % (15 тисяч 572 осіб); у 2014 році запобіжні заходи було обрано до 40 тисяч 368 осіб, з яких тримання під вартою застосовано до 39,8 % (16 тисяч 68 осіб); за шість місяців 2015 року запобіжні заходи було обрано до 24 тисяч 429 осіб, з яких тримання під вартою застосовано до 51,7% (12 тисяч 640 осіб). Зазначені обставини спонукають до створення надійних гарантій законного і обґрунтованого застосування запобіжних заходів, що у значній мірі залежить від чіткого законодавчого закріплення підстав, умов і порядку їх застосування.

6. Важливе значення має здійснення кримінального провадження на підставі угод, зокрема угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про ви-

знання винуватості. Введення цього правового інституту зумовлено застосуванням спрощеного порядку досудового розслідування та судового розгляду. *(Ці пропозиції містяться у Рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 вересня 1987 року «Стосовно спрощення кримінального судочинства», що не суперечать Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародному пакту про громадські та політичні права 1966 року).* Більш того, у розвинутих європейських країнах світу від 30% до 90% кримінальних проваджень вирішується саме таким шляхом, адже це має ряд переваг, зокрема: уникнення надмірного навантаження на органи досудового розслідування та суду; збереження часу та економія державних коштів на проведення розслідування та судовий розгляд тощо. Водночас, у положеннях чинного КПК України існують проблемні питання, які не дають змогу ефективно реалізувати даний правовий інститут. Наприклад, у частині 7 статті 474 КПК України передбачені випадки відмови суду за наслідками розгляду угоди, при цьому учасникам, які її уклали, не надано право оскаржити ухвалу суду про таку відмову, а повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається.

7. Не дивлячись на те, що на законодавчому рівні чітко визначено момент затримання особи, що підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення (стаття 209 КПК України), проблемним питанням залишається фіксація проміжку часу від його фактичного «захоплення» і до складання протоколу затримання. Вважаємо, що позитивним вирішенням даного питання стане запровадження використання відеореєстратора, який повинен бути розміщений на одязі поліцейського, уповноваженого на здійснення затримання.

Підсумовуючи вищевикладене, наголосимо, що подальше удосконалення діяльності органів досудового розслідування в умовах дії чинного КПК України, а також Закону України «Про національну поліцію» вимагає розвитку не тільки законодавчої бази, але й врахування новітніх досягнень науки кримінального процесу. Новели КПК України реалізуються не лише в імplementованих у кримінальну процесуальну діяльність нових правових інститутах, а й у тому, що в цілому відбулися суттєві зміни в загальному по-

ряду здійснення кримінального провадження. На сьогодні як ніколи актуальним постає питання зміцнення процесуальної діяльності органів досудового розслідування в царині забезпечення верховенства права та законності, а також пріоритетності загальнолюдських цінностей. У цьому сенсі підняті у ході конференції різноаспектні проблеми виходять на перший план, оскільки належна ефективність положень чинного КПК України визначається не скільки наявною системою правових інститутів, а відповідним сформованим механізмом їх практичного застосування.

Таким чином, не викликає сумніву, що наукове обговорення піднятих проблем сприятиме напрацюванню нових наукових концепцій, а також слугуватиме теоретичним підґрунтям для подальшого удосконалення чинного національного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Одержано 15.10.2015